

Joshua Meyrowitz

A globalitás hajnala: A hely és önazonosság új élménye a globális faluban

Minden tapasztalat lokális. Mindent, amit látunk, hallunk, tapintunk, szagolunk és ízlelünk, a testünkön keresztül tapasztaljuk. Hacsak nem hiszünk a testen kívüli tapasztalásban, el kell fogadnunk, hogy önmagunk és a testünk elválaszthatatlan egymástól. Mindig egy helyen vagyunk, és a hely mindig velünk van.

Hasonlóképpen, miközben napi feladatainkat végezzük, kiválasztjuk lakóhelyünket, munkahelyünket és iskolába küldjük gyermekeinket, függünk az adott hely természetétől. Testünket a tér és az idő törvényei kötik gúzsba, és – meggátolva a *Star Trek*-féle teleportálás kifejlesztését – ez mindig így is lesz. Nem tudunk Budapesten dolgozni, és hazajárni ebédelni Párizsba. Gyermekeink nem tudnak napközben Berlinben iskolába járni, és utána Rómában rúgni a labdát. Nem tudunk reggel a Riviérán napozni és ebéd után a coloradoi Aspenben síelni. Flörtölhetünk a telefonon vagy a világhálón keresztül, de nem tudunk egy szerelmi kapcsolatot testileg is megélni, vagy gyermekeket nemzeni – legalábbis nem a legelterjedtebb és legkellemesebb módon – anélkül, hogy ne hoznánk szinkronba két emberi test tér- és időkoordinátáit. Mi több, mindannyian tudatában vagyunk annak, hogy mennyi időt vesz igénybe az út a munkahelyre és vissza vagy az utazás egy nemzetközi konferenciára. Az utazási idő valós, még akkor is, ha a virtuális térrel és a telekommunikációval dolgozunk vagy előadást tartunk rólok.

Röviden szólva, bármennyire is bonyolultak a technológiáink, bármennyire is igyekszünk több feladatot elvégezni egyszerre, nem vagyunk képesek ugyanazon időben egyszerre két helyen lenni. A tapasztalat helyhez kötöttsége állandó. És a hely jelentősége még a tetemes társadalmi és technológiai változásokkal szemben is fennáll. A fedél és élelem iránti alapvető fizikai szükségletünket lokálisan kell kielégítenünk. Még az online vásárlás és az azonnali házhozszállítás korában sem olyan kényelmes semmi, mint a helyi bolt.

AZ ÁLTALÁNOSÍTOTT MÁSHOLLÉT

Mindazonáltal a folyamatos helyi jelleg nem mond ellent a globalizáció realitásának. Hasonlóképpen a tapasztalat alapvető helyhez kötöttsége nem mond ellent a falakon átszűrődő vagy nagy távolságokat áthidaló kommunikációs formák jelentőségének. Mert bár a világot mindig egy lokális térben érzékeljük, az általunk érzékelt emberek és tárgyak nem kizárólag lokálisak: a különböző médiumok tágtíják érzékelési mezőnket. És míg minden fizikai tapasztalat helyhez kötött, lokális tapasztalatainkat nem mindig kizárólag az adott helyszín szemszögéből értjük meg. A különböző médiumok változatos külső perspektívákkal szolgálnak, amelyeken keresztül az adott helyszínt megíthetjük. Lelkileg kívül állhatunk azon, amit fizikailag belülről élünk meg.

Charles Horton Cooley és George Herbert Mead munkája meggyőzően állítja, hogy még az emberi önérzékelés korlátait sem testünk fizikai határai szabják meg. Az embe-

ri én – állítják – egy tükrözött fogalom, és fejlődik, mihelyst társadalmi lénynek látjuk magunkat, azaz megértjük viselkedésünk és szavaink társadalmi „jelentését” azáltal, hogy elképzeljük, mások hogyan képzelnék el minket. Az én azáltal fejlődik, hogy érzékeljük mások érzékeléseit. Cooley ezt „tükör-énnek” nevezi. Mead bevezeti az „általánosított másik” fogalmát, akinek szemszögéből látjuk és megítéljük saját viselkedésünket és szavainkat. Ugyancsak ő jellemzi a „szignifikáns többiekét”, azokat az embereket, akikkel különösen fontos kapcsolatot tartunk fenn, és akiknek a rólunk elképzelt nézetei különösen meghatározóak (COOLEY 1922/1964; MEAD 1934).

A *tükrözött én* fogalma legalább kétféle módon kapcsolódik a médiához és az adott helyhez. Először is, a média kitágította a tapasztalat határait, ezért azok, akiket szignifikáns többieknek vagy az általánosított másik részeként érzékelünk, már nem csak azok az emberek, akikkel személyes kapcsolatba kerülünk. Más helyek emberei is éntükörként szolgálnak. Bár ez a „közvetített általánosított másik” nem küszöböli ki az önérzékeléshez szükséges, az adott helyre és a benne levő emberekre való hagyatkozást, felhívja és módosítja ezt (MEYROWITZ 1985, 131–132). Mi több, még az általános helyen belül is azok, akik a közvetlen fizikai közelségünkben vannak – szomszédaink vagy akár a velünk egy fedél alatt élő családtagjaink –, arányosan egyre kevesebb befolyást gyakorolnak az énképünkre, ahogy egyre gyakrabban használunk mobil és vonalas telefont, e-mailt és különböző közlekedésmódokat ahhoz, hogy fenntartsuk a kapcsolatot azokkal, akik távolabb vannak, de aránylag még mindig helyben és fizikailag elérhetőek.

Másodszor, azáltal, hogy külső perspektívákkal szolgál, a média kitágítja az általam „általánosított máshollétnek” nevezett fogalom észlelését (MEYROWITZ 1989, 326–334). Az általánosított máshollét az a tükör, amelyben a magunk lokalitását szemlélhetjük és megítélhetjük. A magunk lakóhelyét, a magunk helyi közösségét immár nem az *egyetlen lehetséges* közösségként fogjuk fel, hanem ama számtalan közösség egyikeként, amelyhez helyileg tartozhatnánk. Kevésbé valószínű, hogy a magunk lokalitását a világegyetem központjának tartjuk és hogy fizikai környezetünket összes tapasztalatunk forrásának tekintsük.

Még az is, aki szorosan kötődik a saját lokalitásához, most nagyobb valószínűséggel tekint egy külső szemszögéből lakóhelyére, mint évszázadokkal ezelőtt. Lakóhelyünkre úgy gondolhatunk például, mint ami egy másik helytől északra vagy délre fekszik, mint ami liberálisabb vagy konzervatívabb, régebbi vagy újabb, többé vagy kevésbé egzotikus, hidegebb vagy melegebb klímájú vagy másik helynél.

GLOKALITÁS: KÍVÜL ÉS BELÜL LENNI EGY IDŐBEN

A hely- és az öntudat megkíván legalább valamilyen minimálisan külső perspektívát. Mindazonáltal bolygónk lakosainak többsége számára a külső perspektívák már nem minimálisak többé. A jelenkori hely- és öntudat amiatt szokatlan, ahogy a kommunikáció és az utazás fejlődése egy összekapcsolt globális mátrixot illesztett a lokális tapasztalatra. Ma „glokálisokban”¹ élünk. Minden egyes globális egyedülálló a maga módján, de mindegyiket befolyásolják globális trendek és a globális tudat.

¹ Mivel az elmúlt években a lokális tapasztalat és kultúra fennmaradó képességének figyelembevételével finomodott a „globalizáció” koncepciója, számos tudományos, üzleti és népszerű területen megjelentek az olyan fogalmak, mint a „glokális” és „glokalizáció” – feltehetően egymástól független törekvések eredményeképpen

Bár továbbra is bizonyos fizikai helyeken élünk, manapság fokozott mértékben osztjuk meg az információkat olyan emberekkel és olyan emberekről, akik a miénktől eltérő helyeken élnek. Gyakrabban kerülünk érintkezésbe olyan tapasztalatokkal és üzenetekkel, amelyeket eredetileg más helyeken élő embereknek szántak. Nem is olyan régen még a távoli helyek általános megjelenéséhez – és az ott élők megjelenéséhez és viselkedéséhez – sem volt olyan könnyű hozzáférni.

Az Egyesült Államok rádiózásának aranykorában akár egy teljes rádiójátékot is készíthettek egy New Yorktól Kaliforniaig tartó út titokzatosságáról és veszedelméről. (Példa erre Orson Welles *The Hitchhiker* – A stoppos – című darabja, melyet először 1941-ben sugároztak és a rádiójáték egyik klasszikusának kiáltottak ki.) Az Egyesült Államok televíziós korszakának elején a tévéműsorok élő felvételeket sugároztak New York-i és kaliforniai helyszínekről. Ezzel beindultak az országot átszelő utazások és az ország, valamint a világ távoli helyeinek demisztifikációs folyamata. Hasonlóképpen a televízió más országokban is demisztifikálta a távoli helyeket.

Ma, amikor televíziós csatornák, kábeltévék, szatellitrendszerek százai, számítógépes weboldalak milliói állnak rendelkezésünkre, minden fejlett (és számos kevésbé fejlett) ipari társadalom átlagpolgárának fejében kialakult egy kép más emberekről, más városokról és országokról, más hivatásokról és más életviteléről. Ezek a képek segítenek kialakítani az elképzelt máshollétet, amiből minden egyes személy valahol léte ered. Ebben az értelemben minden médium – függetlenül a nyilvánvaló céljától és kialakításától – „globális helyzetmeghatározó rendszerként” szolgál.

A közvetített képek alakítják a hangalapú telefonhívások használatának környezetét még akkor is, ha téves vagy etnocentrikus feltételezések korlátozzák őket. Amikor Henry David Thoreau amerikai filozófus felmérte a New England-i Maine államtól Texas déli államig húzódó távírvonal tervbe vett építését, azt feltételezte, hogy a két állam lakosainak talán nincs is fontos közölnivalója egymással (THOREAU 1854/1971, 52). Manapság többségünk meg tud érteni annyit a távoliak életteréből, hogy el tudjunk képzelni legalább egy pár olyan fontos beszédtemát, ami felmerülhet köztünk és szinte bárki között bárhol a földön.

A globalitásban még a látszólag áthághatatlan korlátokat is át lehet törni, legalábbis apró lépésekben. Például Közép-Keleten a Helb Shalom-Helb Salaam telefonos forródrót-szolgálatának ötlete úgy született meg, hogy egy Natalia nevű izraeli zsidó nő véletlenül rossz számot tárcsázott mobiltelefonján és egy Jihad nevű palesztin férfit hívott fel. Elkezdték hívogatni egymást, és kialakult köztük egy telefonos kapcsolat, aminek folytán a bombázásokat és terrorista akciókat követően telefonon megbizonyosodtak afelől, hogy a másikat nem esett baja. A telefonos forródrótszolgálat, amely ebből a véletlenül létrejött kapcsolatból fejlődött ki, lehetőséget ad zsidóknak és palesztinoknak egyaránt, hogy hangposta-üzenetek százait meghallgatva eldönthessék, felveszik-e egymással a kapcsolatot. A szolgálat működésének első három hónapjában, 2002-ben, 25 000 ember használta a forródrótot (BLACHOR 2002).

A modern média által előidézett globális szemszög gyakran megváltoztatja a helybeli kapcsolatok értelmét. A múltban a gyári munkások, a háziasszonyok, az iskolás gyerekek és a környékbeli boltok tulajdonosai tipikusan úgy gondolták, hogy cselekedeteiket helyben vitték véghez, összhangban azzal, amit Clifford Geertz antropológus

– a globális és lokális szavak összeolvasztásából. Magam először a nyolcvanas évek közepén tartott előadásokban használtam a „glokális” fogalmát, mely előadások egyike később megjelent *The Changing Global Landscape* (Atlanta: Quest, 1991) címmel.

„lokális tudásnak” nevez (GEERTZ 1983). Úgy gondolták, hogy öröm és bánat, veszedék és kibékülés a *gyárban*, a *családi házban*, az *iskolában* és a *szomszédban* történt. Az ellenőrrel, a házastárral, a tanárral vagy a bolttulajdonossal levő nézeteltérésekre régen úgy tekintettek, mint egyének közötti, személyes gondokra. Manapság viszont a máshollétből közvetített nézőpont – mely egyfajta „magasból való rátekintéssel” szolgál a „földön járóknak” is – a helyi problémákat „társadalmi üggyé” változtatja át, azaz absztraktabb „társadalmi kategóriák” közötti küzdelemmé. Ha egy munkahelyi előléptetést elutasítanak, ezt gyakran a nemi megkülönböztetéssel vagy a rasszizmussal hozzák összefüggésbe; ha a feleségnek gondjai vannak a férjjel, akkor ezt gyakran családon belüli zaklatásnak vagy szexizmusnak kiáltják ki. Hasonlóképpen, ha egy vendéglőben valakit felháborít a szomszéd asztalnál ülő egyén dohányzása, akkor arra már általában mint a dohányzók és nemdohányzók, vagy akár az egészségpolitikai aktivisták és a nemzetközi nagyvállalatok közötti harc részeként tekintenek, és nem mint az egyéni szokás vagy udvariatlanság kérdésére. Így, bár a legintenzívebb kapcsolatok továbbra is meghatározott fizikai környezetekben zajlanak, gyakran úgy tekintenek rájuk, mint amik egy sokkal nagyobb társadalmi térben fordulnak elő. A lokális és a globális egymás mellett létezik a globálításban.

FOKOZOTT KÖTŐDÉS A HELYEKHEZ

Amint azt már máshol részletesen kifejtettem, az elektronikus médiumok a fizikai hely és a társadalmi hely elkülönüléséhez vezetnek (MEYROWITZ 1985). Mégis, az elektronikus médiumok számtalan módon táplálják a hely iránt érzett nagyobb fokú érzelmi kötődéseket. Nem is olyan régen az emberi történelemben csak kevés ember távolodott el pár mérföldnyivel messzebbre otthonától egész életében. Az ipari forradalom előtt a helyhez való kötődést általában az ember szülőhelye határozta meg. Jellemzően minden ismerős helybéli volt, és a lokális hely lényegében mindent és mindenkit meghatározott, amit egy ember megtapasztalhatott. A helyhez való kötődés hasonló volt a szülők által gyermekeik születésekor megrendezett házassághoz. Az emberek nem tudatosan azonosultak a helyel, mivel nem igazán voltak más választást. Manapság a helyhez való kötődés kapcsán lezajló forradalom hasonló a házasságkötésben bekövetkezett történelmi változáshoz, mely az eleve elrendezettől a szerelmi alapon való egybekelésig változott. És hasonló ellentmondó jellemzők kísérik: fokozott érzelmi kötődés, ugyanakkor nagyobb esély a szakításra, válásra és újrահázasodásra. Ironikus módon tanúi lehetünk a helyek iránt érzett növekvő szenvedély kifejezésének és az egyre gyakoribb eltávolodásnak, elutazásnak, a más helyre történő áttelepedésnek egyaránt.

Nem is olyan régen egy költözés az egyik városból a másikba a családdal, a barátokkal, a mindennapi tapasztalatok szövetével való kapcsolat meglazulásához, nagymértékű megváltozásához vezetett. Ám azáltal, hogy a rádió, TV, telefonok, e-mail és más eszközök egyre több viszonyunkat és tapasztalatunkat közvetítik, képesek vagyunk magunkkal vinni kapcsolatainkat, bármerre is járunk. Abban az értelemben, hogy az emberek telefonokat és e-mailek használva egyéni társadalmi hálózatokat építenek – amit Sidney Aronson „pszichológiai szomszédságnak” nevezett, amikor 1971-ben a telefonról írt (ARONSON 1971, 153–167) –, a „kapcsolatok közössége” mobil jelenséggé válik, ami nem létezik a fizikai térben. Bizonyos munkák esetében, különösen ami

az írást vagy a számítógépen történő alkotást illeti, legyen az egyéni vagy közös munka, még a munkatársaink is ugyanazok maradhatnak, amikor más városba vagy más országba költözünk.

Ezek a változások nem semmisítik meg a helyekhez fűződő kötelékeket. Ellenkezőleg, még fel is erősíthetik a fizikai helyszínhez fűződő kapcsolat bizonyos aspektusait. Most, hogy az egyik helyséből a másikba történő költözésnek csökkentett hatása van a más emberekhez és helyekhez fűződő kapcsolati hálózatunkra, más kritériumok szerint választhatjuk meg azt a helyet, ahol élni akarunk. Gyakran olyan szempontok játszanak szerepet a hely megválasztásában, és olyasmikre reagálunk, mint az időjárás, építészet, az iskolák minősége, a lakosság sűrűsége, szórakozási lehetőségek, vagy akár „szerelem első látásra”. Mi több, választásunk bölcsességét felmérhetjük azáltal is, hogy ellenőrizzük választott helyünk besorolását a nyomtatott és elektronikus „ahol a legjobb élni” útmutatókban.

A HELY MINT HÁTTÉR

Bár manapság *több* figyelemmel választjuk ki a helyünket, mint régen, a hellyel kialakított kapcsolatunk ma arra hasonlít, amit E. Relph egy kissé más környezetben „véletlen kívülállásnak” és „tárgyilagos kívülállásnak” nevez (RELPH 1976, 51–52). Azaz minél jobban kötődik az öntudat és a tapasztalat a médián keresztül közvetített kapcsolatokhoz, annál inkább a fizikai helyünk és nem a teljes életterünk válik ezeknek a másfajta tapasztalatoknak a háttérévé. Attól eltekintve, hogy lennünk kell *valahol*, miközben különböző közvetített tapasztalatokat szerzünk, gyakran nincs is lényeges kapcsolat a fizikai tartózkodási helyünk és a közvetített tapasztalatok között, amelyeket szerzünk. Mobiltelefonon folytatott beszélgetések alkalmával gyakran azon kapjuk magunkat, hogy leírjuk, hol vagyunk és mit csináltunk a hívás előtt úgy, hogy az értelmet nyer a távolban levő számára. Így bizonyos mértékben ugyanazon időben a helyen kívül és belül is vagyunk.

A fizikai és a tapasztalati hely elkülönüléséből fejlődik ki az, amit „glokális erkölcsnek” nevezhetünk. Az elektronikus rögzítő eszközök használatának elterjedése előtt az emberek úgy gondolták, hogy ha egy távoli helyen lennének, gond nélkül úgy tudnának viselkedni és beszélni, ahogyan azt nem tennék meg az anyjuk, a papjuk, a rendőrség vagy más közönség előtt. Manapság azt tapasztaljuk, hogy a digitális fényképezőgépek és a fényképezésre alkalmas mobiltelefon-készülékek használatával azok a viselkedések, amelyek elszigetelt, lokális helyeken elfogadottnak vagy legalább eltűrtnek minősülnek, eltélenedőnek és/vagy büntetendőnek számítanak, ha a médiumok segítségével egy tágabb közegbe és vegyesebb közönség elé kerülnek át. Bizonyos körülmények között ez az irányzat korlátozhatja az emberi kifejezés és cselekedet terjedelmének gazdagságát. Más körülmények között egészséges óvatossághoz vezethet azoknak a körében, akik máskülönben titokban és a nyilvánosság mellőzésével bántalmaznának másokat. Remélhetőleg hasonló óvatosság lesz az egyik következménye az Abu Ghraib börtönben történt kínzások nyomán kipattant botránynak, amelyet a széles körben terjesztett digitális fényképek okoztak.

Tapasztalataink többszörös közvetítésének eredményeképpen élhetünk helyeken anélkül, hogy teljesen beilleszkednénk a helyi közösségbe, mint például a helyhatóság, helyi társadalmi csoportok vagy vallási közösségek. Mi több, pszichológiailag eltávozo-

hatunk a helyről anélkül, hogy fizikailag elhagynánk azt, mint amikor kihagyjuk lakóhelyünk potenciális „szignifikáns többi”-jeit és távolabb levő „én-tükröket” keresünk, akik jobban megfelelnek az ízlésünknek. Egy meleg tinédzser például, aki megalázva és elszigetelve érzi magát a lakóhelyén, identitására nézve támogatásra lelhet online chat-szobákban és melegeknek szóló weboldalakon, de a melegek számára létrehozott, és mobiltelefonon a nap 24 óráján keresztül elérhető forródrótszolgálat is megnyugvást nyújthat helyi krízis esetén. 2002-ben és 2003-ban konzervatív háborúpárti amerikai városokban a háborúellenes aktivisták hasonló eszközökhöz fordultak, hogy megőrizték elméjük épségét anélkül, hogy elköltözni lettek volna kénytelenek.

A jelenlegi „romantikusabb”, mégis viszonylag felszínes kötődés egy helyhez gyakoribb pszichikai áttelepüléseket eredményez. Hiszen bármelyik globális globális dimenziót meg lehet őrizni még akkor is, amikor az egyik helyet elhagyjuk a másik kedvéért. Az utazás is könnyebbé vált, amióta a távoli helyek kevésbé tűnnek idegennek és veszedelmesnek, és amióta fenn tudjuk tartani a kapcsolatot az „otthoniakkal” (vagy a bárhol máshol levőkkel), bármerre is vinne az utunk.

A média által behálózott globális ugyanakkor lehetővé teszi számunkra, hogy többszörös, többszintű, mozgékony és végtelenül alkalmazkodóképes önazonosság-érzettel rendelkezünk. Ahelyett, hogy lokális, hely által meghatározott és távolibb önazonosságok között kellene választanunk, megkaphatjuk mindegyiket, és nem csak gyors ütemben egymást követve, hanem egymást átfedő tapasztalatok által is. Részt vehetünk egy helyi kerületi testületi ülésen, belebújva a helyi, érdekelt polgár szerepébe, miközben a világhálón szörfözünk a drótnélküli kapcsolattal rendelkező laptopunk segítségével más, nem helyi identitások szerepét játszva. És összeköthetjük a kettőt azért, hogy távoli információkra támaszkodva értesítjük a helyi testületet arról, hogy más közösségek hogyan kezelik a hasonló helyzeteket. Mindeközben elérhetőek maradhatnak a barátaink, a családunk és a kollégáink számára a szöveges üzeneteket továbbítani képes mobiltelefonunk segítségével.

HATÁRVITÁK

Az elektronikus kort megelőzően a helyet a fizikai és tapasztalati kötöttség jellemezte. A helyzeteket az határozta meg, hogy hol és mikor történtek meg és ki volt fizikailag jelen, valamint az, hogy hol és mikor *nem* történtek meg és ki *nem* volt fizikailag jelen a történetkor. A helyzetek meghatározása (azaz a válasz arra a kérdésre, hogy „mi történik itt?”) Erving Goffman szociológus szavával élve „telíteni” képes egy idő és tér által meghatározott környezetet (GOFFMAN 1959, 106). Egy efféle kötöttség némi fáradozást igényel: ki kell kapcsolni a mobiltelefonokat, PDA-kat és laptopokat; száműzni kell a rádiót és a televíziót. Az iskolák és a templomok folytatják a küzdelmet, hogy egy „külön teret” alakíthassanak ki. Meghiit környezetben tartózkodó párok gyakran hasonló célért fáradoznak. A „zavaró szokások” ellen sok esetben határozottan lépnek fel (pl. „csak segélyhívás”, „kapcsolják néma üzemmódba telefonjaikat”, „vizsgák alatt a szöveges üzenetek csalásnak minősülnek”, „ne használják mobiltelefonjaikat a mobiltelefonokról szóló konferencia előadásai alatt”).

A posztmodern társadalom legtöbb környezetében azonban a helyzetek meghatározásai összetettek és instabilak, képesek arra, hogy megváltozzanak egy telefoncsörögésre vagy egy „szenzációs sztori” bemondásával. Egy idő/tér terület résztvevői most

– gyakrabban, mint bármikor eddig – nagyobb valószínűséggel kezdenek bele különböző, eltérő szerkezetű tevékenységekbe annak megértése érdekében, hogy „mi történik”. (A legtöbb embert kevésbé zavarja saját hirtelen változása a kapcsolati korlátokon és a helyzeti meghatározásokon belül, mint a körülöttük levők hasonló hirtelen változásai.)

A mindinkább átjárhatóvá váló helyzeti korlátoknak nagyobb hatásuk van, mint az általuk körülhatárolt viselkedéseknek; általában újraalakítják a társadalmi önazonosságokat. Nagyon nehéz megtartani a nyomtatás korának egyes élettapasztalatbeli hagyományos különbségeit. A nyomtatás társadalmában egy szöveg különböző szintű kódolása arra szolgált, hogy elzárja a gyermekeket a felnőttek információs világtól, sőt a náluk pár évvel idősebb vagy fiatalabb gyermekek tapasztalataitól is. Manapság sokkal nehezebb megőrizni ezeket a különbségeket. A gyermekek folyamatosan ki vannak téve annak, amit egykoron „felnőttnek való információnak” neveztek. Egy helymeghatározott kultúrában lehetséges volt elkülöníteni egymástól a férfiak és a nők számára fenntartott helyeket. A nyugati nyomtatás kultúrája befolyásának tetőfokán például a viktoriánusok nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy mennyire különbözött a racionális tettek és kegyetlen versengések publikus férfibirodalma az otthon, megérzés és érzelem privát női szférájától. Ma az elektronikus médiumok bevonják az otthonokba a nyilvánosságot és kitolják a magánügyeket, képeket és hangokat a nyilvános szférába.

Ugyanakkor éppen úgy, ahogy elmosódnak a gyermekek és felnőttek tapasztalatai és a férfi és női szféra közötti hagyományos különbségek, megszűnnek az azonos korú vagy azonos nemű emberek tapasztalatainak hagyományos hasonlóságai is. Egyaránt tanúi vagyunk az önazonosságok homogenizálásának makroszinten és ezek fragmentálásának mikroszinten.

Nem olyan régen egy pár kulcsfontosságú demográfiai változó nagy pontossággal meg tudta jósolni egy személy társadalmi önazonosságát és tevékenységeinek jókora részét. Ma, miközben sok osztálybeli és gazdasági különbség megmarad, a különbség-tétel mintázatai nem vehetők ki olyan tisztán. Sőt, soha nem volt ennyire nehéz megjósolni a hagyományos demográfiai változók alapján, hogy mit fog megtudni vagy mit fog tenni egy személy, mint ma. Pár évtizeddel ezelőtt, ha tudtuk, hogy egy személy 16 éves, afroamerikai, nőnemű és vidéken él Georgia amerikai államban, nagyjából tisztában voltunk vele, hogy információs világa és napi tevékenységei nagyon hasonlóak helyi kortársaiéhoz, és teljesen különböznek egy fehér, hímnemű, 18 éves, New York külvárosában élő személyétől és annak kortársaitól. Manapság nagyobb a valószínűsége annak, hogy az egyazon demográfiai kategóriához tartozó emberek különböznek egymástól, miközben tudásuk, viselkedésük és elvárásaik fedik egymást a különböző demográfiai kategórián belüliekével. Noha a reklámkutató szakemberek újabb és újabb módokat találnak arra, hogy a népeiséget demográfiai csoportokra osszák fel, akiket majd reklámjaikkal megcéloznak, az igazi irányzatot az egyéni idioszinkrázia növekedése jelenti. Ezek a változások párhuzamosak és hozzájárulnak a kis- és nagyvárosok természetének megváltozásához, amikor is több hasonlóságot fedezünk fel a globálisításokon át és több különbséget bennük.

A LOKÁLIS ÉS GLOBÁLIS KÖZÖTT: SZÉTHÚZÁS ÉS ÖSSZEOLVADÁS

A „mi” az „ők” elleni, és az „itt” a „máshollét” elleni érzetekben bekövetkezett változások önmagukban se nem jók, se nem rosszak. Mégis jelentősen különböznek a régebbi, helyhez kötött tapasztalatoktól. Egyszerre nyerünk és veszítünk. Elveszítjük annak a kényelmét és egyszerűségét, hogy kötött kapcsolatrendszerekben élünk, ahol „bennfentes” szerepünk magától értetődő volt. Ugyanakkor az elektronikus média széleskörűségével – ideértve a mobiltelefont is – megszabadulunk ugyanezen kötött és korlátozó tapasztalatoktól. Szabadon megválaszthatjuk, hogy milyen hálózatok tagjai szeretnénk lenni, és mennyire kötelezzük el magunkat egy hálózaton belül. Ugyanúgy szabadon alakíthatjuk a lokális térhez való kötődésünk fokát. Mindezek eredményeképpen mindegyikünk megalkothatja a saját személyre szabott – és fejlődő –, a lokális és a globális önazonosságokból létrejövő ötvözetét.²

Zamfirache Iris fordítása

IRODALOM

- ARONSON, Sidney 1971. „The Sociology of the Telephone”. *International Journal of Comparative Sociology*, vol. 12, no. 3.
- BLACHOR, Deborah 2002. „Palestinian-Israeli Hotline Melts Hate”. *New York Daily News*, december 8.; http://www.nydailynews.com/news/wn_report/story/41678p-39336c.html.
- COOLEY, Charles Horton 1922/1964. *Human Nature and the Social Order*. (Jav. kiad.) New York: Schocken.
- GEERTZ, Clifford 1983. *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*. New York: Basic Books.
- GOFFMAN, Erving 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.
- MEAD, George Herbert 1934. *Mind, Self, and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Charles W. Morris (ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- MEYROWITZ, Joshua 1985. *No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behavior*. New York: Oxford University Press.
- MEYROWITZ, Joshua 1989. „The Generalized Elsewhere”. *Critical Studies in Mass Communication*, vol. 6, no. 3.
- RELPH, E. 1976. *Place and Placelessness*. London: Pion Ltd.
- THOREAU, Henry David 1854/1971. *Walden*. Lyndon Shanley (ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.

² A szerző köszönettel tartozik Renée H. Carpenternek és Peter Schmidtnek megjegyzéseikért és javaslataikért.